

ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ

Визначено зв'язок між розвитком підприємницького сектору та інноваційним розвитком сільської місцевості адміністративного району. Досліджено вплив підприємств різних організаційно-правових форм, розмірів та сфер економічної діяльності на рівень інноваційного розвитку території. Визначено кооператив як таку організаційно-правову форму, що найкраще забезпечує формування інноваційної складової сільського розвитку.

Постановка проблеми

Сільський розвиток – це якісна зміна життя на селі, що відбувається за умови рівномірного покращення економічної, соціальної, екологічної та інноваційної сфер сільської території. Кожна із складових цього процесу є самостійною частиною динамічної системи і перебуває у тісному зв'язку з іншими складовими. Гальмування розвитку будь-якої із них призведе до негайного уповільнення функціонування усєї системи. Інноваційна діяльність у всьому світі є основною умовою модернізації економіки, одним з основних факторів підвищення економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції, зменшення негативного впливу виробництва на навколишнє середовище, підвищення якості життя населення. Сталий розвиток сільських територій можливий лише за умови розвитку інноваційних процесів у АПК, які передбачають застосування досконалих методів господарювання, сучасних підходів до управління і ресурсозберігаючих технологій. Саме тому увагу

© М.Ю. Шваб

* Науковий керівник – д.е.н., професор В.В. Зіновчук

науковців привертає інноваційна діяльність в АПК, розвиток якої в сучасних умовах відбувається надзвичайно повільно.

Аналіз останніх досліджень та постановка завдання

Проблеми розвитку сільських територій є неновими для вітчизняної науки. Концептуальним питанням формування соціально-економічних передумов інноваційного розвитку сільських територій, структурної перебудови аграрного сектора присвячені праці відомих вчених-економістів О. Онищенко, П. Саблука та В. Юрчишина. Вагомий внесок у дослідження стратегії інноваційного розвитку, його ресурсного та інвестиційного забезпечення зробили такі вітчизняні науковці, як А.Ф. Бондаренко, А.М. Бузні, О.В. Крисальний, М.Ф. Кропивко, О.А. Лапко, П.М. Музика, М.А. Садигов. Наукові основи та методологічні аспекти інноваційного провайдингу широко висвітлені у працях С. Володіна. Серед закордонних дослідників даної тематики необхідно відмітити західних науковців А. Бюїтандама, У. Бредліка, У.Дж. Дункана, І. Піннінгса, російських Г.І. Андрєєва, С.Д. Ільєнкову, В. Дергачова, Г.А. Романенка, Л.М. Хогберга, Р.А. Фатхутдінова. Враховуючи досягнення вітчизняних та іноземних науковців з даного питання, доцільним вбачається дослідження розвитку інновацій як складової сільського розвитку.

Об'єкти та методика досліджень

Перед даним дослідженням поставлено за мету визначити роль інноваційної складової сільського розвитку, визначити її зв'язок з іншими складовими. В процесі визначення рівня розвитку сільської місцевості адміністративних районів Житомирської області використовувалися методи індукції, аналізу та синтезу, метод експертних оцінок – для обґрунтування системи показників визначення рівня сільського розвитку районів і формування матриці вихідних даних. Загалом відібрано 56 показників, які згруповані у 4 блоки: економічний, соціальний, екологічний та інноваційний. Найважливіші показники сільського розвитку визначалися на основі аналізу матриці кореляційної залежності. Нормування основних показників проведено із застосуванням формули нормалізації відносно середнього квадратичного відхилення. Інтегральні індекси сільського розвитку та його складових визначалися як сума нормованих значень основних показників. В процесі дослідження ролі інновацій у формуванні сільського розвитку використано статистичне спостереження, графічний метод, прийоми кореляційно-регресійного аналізу. Абстрактно-логічний метод використовувався у процесі формування висновків і пропозицій щодо подальших досліджень.

Результати досліджень

Стрімкий розвиток науки і техніки зачіпає сьогодні все сучасне суспільство. Сільські території не є виключенням. У процесі дослідження, за допомогою статистичних методів, визначено інтегральні показники економічного, соціального, екологічного та інноваційного розвитку сільських територій адміністративних районів Житомирської області. У табл. 1 наведено кореляційний зв'язок між

інноваційним розвитком та іншими складовими сільського розвитку, а також із інтегральним показником сільського розвитку районів.

Коефіцієнт кореляції $r = 0,75$ між інтегральним показником інноваційного розвитку та інтегральним показником розвитку сільських територій показує сильну залежність, це свідчить про те, що інноваційна складова відіграє значну роль у формуванні всього сільського розвитку територій в цілому.

Дослідження зв'язку інновацій з іншими складовими сільського розвитку дало найбільше значення коефіцієнта кореляції із соціальною складовою – $r = 0,78$, у решті ж $r > 0,50$, це свідчить про суттєвий зв'язок між розвитком інновацій та економічним, соціальним і екологічним становищем сільських територій.

Таблиця 1. Зв'язок інновацій з іншими складовими сільського розвитку

Адміністративні райони	Інтегральні показники				
	сільського розвитку територій	економічного розвитку	соціального розвитку	екологічного розвитку	інноваційного розвитку
Андрушівський	0,61	4,10	-0,26	1,22	-1,10
Баранівський	-4,26	-3,50	-4,09	1,31	2,47
Бердичівський	3,98	5,86	-2,74	-2,48	0,38
Брусилівський	-20,99	-17,10	-3,01	-1,27	-3,11
Володарсько-Волинський	1,72	-1,83	0,71	2,33	7,23
Ємільчинський	-0,63	3,73	-3,47	-1,57	-3,78
Житомирський	62,19	21,92	29,73	3,25	9,16
Коростенський	6,15	-2,47	6,96	-1,95	-2,71
Коростишівський	4,43	-0,48	1,31	0,26	2,18
Лугинський	-39,03	-20,74	-10,40	-2,51	-4,07
Любарський	1,40	7,87	-3,22	1,20	-1,22
Малинський	-21,77	-16,64	-2,51	2,48	-0,94
Народицький	-44,63	-31,37	-11,17	-0,74	-6,37
Новоград-Волинський	48,94	35,77	9,27	0,17	2,36
Овруцький	38,01	10,69	19,23	3,20	7,49
Олевський	-9,20	-9,80	-2,36	0,73	1,69
Попільнянський	18,58	20,18	2,54	1,98	-0,66
Радомишльський	6,62	5,01	-1,39	-2,34	1,25
Романівський	-20,28	-6,32	-6,92	-0,45	-2,14
Ружинський	7,16	15,62	-4,53	-3,88	-2,27
Червоноармійський	-20,76	-9,20	-7,99	-0,85	-4,17
Черняхівський	-12,96	-9,06	-4,57	-0,80	-1,86
Чуднівський	-5,28	-2,22	-1,13	0,72	0,19
Парні коефіцієнти кореляції	0,75	0,53	0,78	0,65	X

Джерело: власні дослідження.

Маючи статистичні дані, що характеризують обсяги підприємницької діяльності в районах та значення їх інтегральних індексів інноваційного

розвитку, можна здійснити аналіз впливу підприємницької діяльності на інноваційний розвиток. Дослідження проводилось у трьох напрямках: проаналізовано вплив малих підприємств, вплив підприємств із різними видами економічної діяльності і вплив сільськогосподарських підприємств із різними організаційно-правовими формами.

Статистичні дані кількості підприємств за виділеними ознаками, інтегральний індекс інноваційного розвитку за районами та парні коефіцієнти кореляції кількості підприємств за виділеними ознаками із інтегральним індексом інноваційного розвитку зведено у таблицю 2.

Таблиця 2. Вплив підприємництва на інтегральний показник інноваційного розвитку

Район	Кількість підприємств за видами економічної діяльності		Кількість сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовою формою				Кількість малих підприємств	Інтегральний показник інноваційного розвитку
	промислові	сільсько-господарські	господарські товариства	приватні підприємства	виробничі кооперативи	Фермерські господарства		
Андрушівський	24	66	12	8	0	45	74	-1,10
Баранівський	32	47	4	22	5	15	116	2,47
Бердичівський	25	88	22	10	0	53	107	0,38
Брусилівський	19	57	7	8	1	40	72	-3,11
Володарсько-Волинський	157	51	9	11	2	27	251	7,23
Ємільчинський	27	60	13	15	2	26	80	-3,78
Житомирський	76	98	21	10	9	49	308	9,16
Коростенський	46	48	16	10	0	17	98	-2,71
Коростишівський	165	65	13	9	2	40	298	2,18
Лугинський	26	27	5	11	0	11	57	-4,07
Любарський	12	88	17	8	8	52	74	-1,22
Малинський	31	39	5	6	0	28	59	-0,94
Народицький	5	13	10	3	0	0	34	-6,37
Новоград -Волинський	32	77	19	20	1	34	113	2,36
Овруцький	44	32	13	6	0	11	104	7,49
Олевський	38	33	12	10	1	9	119	1,69
Попільнянський	26	74	6	15	0	53	109	-0,66
Радомишльський	58	57	21	6	0	25	180	1,25
Романівський	20	54	15	3	0	33	70	-2,14
Ружинський	19	125	6	5	4	105	68	-2,27
Червоноармійський	14	69	21	7	5	32	82	-4,17
Черняхівський	64	66	13	9	0	42	148	-1,86
Чуднівський	19	42	11	8	0	21	101	0,19
Парні коефіцієнти кореляції	0,58	0,14	0,20	0,24	0,31	0,01	0,73	X

Джерело: власні дослідження.

З даних табл. 2. видно, що між кількістю малих підприємств у сільській місцевості району і його інтегральним показником інноваційного розвитку існує тісний кореляційний зв'язок ($r = 0,73$), це дає змогу побудувати парну лінійну кореляційно-регресійну модель впливу кількості малих підприємств на рівень сільського розвитку. За допомогою табличного процесора MS Excel будемо точкову діаграму – кореляційне поле залежності показника інноваційного розвитку від кількості малих підприємств (рис. 1).

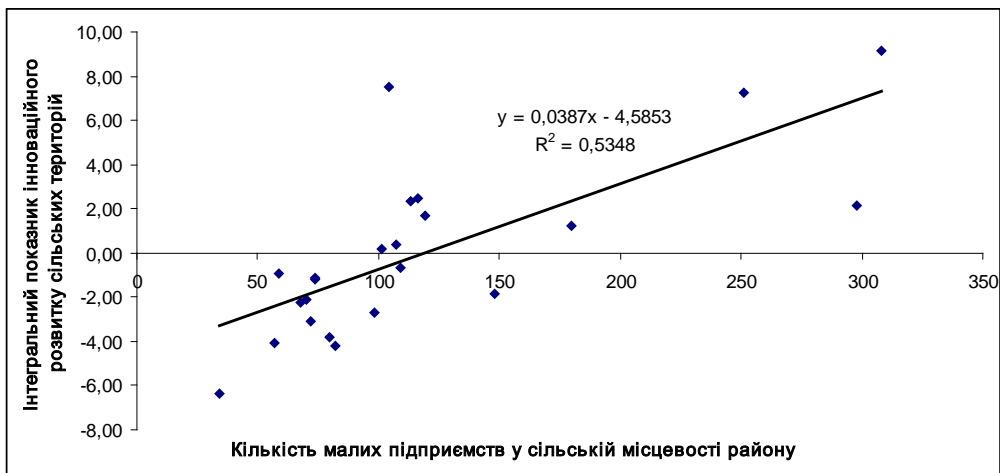

Рис. 1. Кореляційне поле залежності показника інноваційного розвитку від кількості малих підприємств у районах Житомирської області, 2007 р.

Джерело: власні дослідження.

Отже, в даному випадку парна кореляційно-регресійна залежність показника інноваційного розвитку від кількості малих підприємств має вигляд:

$$y^{\wedge} = -4,5853 + 0,0387x,$$

де: $y^{\wedge}$ – розрахунковий інтегральний індекс інноваційного розвитку;

x – кількість малих підприємств у сільській місцевості району.

Коефіцієнт регресії $b = 0,0387$ показує, що із збільшенням кількості малих підприємств у сільській місцевості району на 10 одиниць інтегральний показник інноваційного розвитку збільшиться майже на 0,4 пункти. Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,5348$ показує у свою чергу, що 53,48 % загального коливання значень інтегрального показника інноваційного розвитку в даній сукупності районів зумовлено кількістю малих підприємств у сільській місцевості. Мале підприємництво має особливе значення у розвитку сільської місцевості, зокрема її інноваційної складової. Завдяки своїй здатності до швидкої адаптації малі підприємства широко займають невеликі ніші за динамічної інфраструктури ринку. Частка малих підприємств у сільській місцевості становить понад 90 %.

Досліджуючи вплив підприємств із різними видами економічної діяльності на сільський розвиток виявлено, що в сучасних умовах сільськогосподарські підприємства відіграють незначну роль у формуванні інноваційного розвитку територій порівняно з промисловими (табл. 2). Проведене дослідження показало надзвичайно низький рівень застосування інноваційних технологій у сільськогосподарських підприємствах. Для більшості цих підприємств зовсім не порівняно вигідно пропонувати надскладні технології, вони потребують елементарної кваліфікованої допомоги, зокрема з питань аналізу ґрунту, підбору добрив, розробки комплексу засобів захисту та ін.

Разом з тим є підприємства, що все ж здійснюють відчутний вплив на формування інноваційного розвитку територій. Серед сільськогосподарських до них відносяться переважно кооперативи. Саме підприємства цієї організаційно-правової форми, як показує кореляційний аналіз, мають найвідчутніший вплив на інноваційний розвиток сільських територій (табл. 2). Згідно з дослідженнями провідних вчених-економістів, сільськогосподарська кооперація в сучасних умовах є одним з основних напрямів розвитку АПК та сільських територій [7–8, 18].

Висновки та перспективи подальших досліджень

Проведене дослідження дає змогу констатувати, що інноваційний розвиток є одним із найважливіших факторів сільського розвитку. Дослідження впливу підприємств у розрізі їх розмірів показало, що розвиток малого підприємництва має суттєвий вплив на розвиток інновацій серед усіх досліджуваних факторів. Це зумовлено такими його властивостями, як гнучкість, швидкість реакції, адаптивність до динамічного зовнішнього середовища. Дослідження впливу підприємств у розрізі видів їх економічної діяльності показало, що найбільший вплив на сільський розвиток мають промислові підприємства. Сільськогосподарські підприємства, порівняно з промисловими, мають суттєво менший вплив.

Дослідження впливу сільськогосподарських підприємств у розрізі організаційно-правових форм господарювання показало, що найвпливовішими серед досліджуваних форм є виробничі кооперативи. Підприємства з цією організаційно-правовою формою мають величезний потенціал підтримки сільського розвитку в цілому та його інноваційної складової зокрема.

Враховуючи низький рівень застосування інноваційних технологій у сільськогосподарських підприємствах та їх нерозкритий потенціал формування інноваційного розвитку територій в сучасних умовах, виявляється доцільним подальше наукове дослідження у напрямку розкриття та ефективної реалізації такого потенціалу.

Література

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 лип. 2002 р. № 40-IV з наступними змінами й доп. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36.
2. Бондаренко А.Ф. Джерела фінансування інноваційного бізнесу / А.Ф.Бондаренко // Фінанси України. – 1998. – № 10. – С. 39–41.

3. Брэддик У. Менеджмент в организации / У. Брэддик. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 344 с.
4. Бузни А.Н. Формирование инновационной стратегии в условиях региональной экономики / А.Н.Бузни; НАН Украины, Ин-т экон.-правовых исслед. – Донецк, 1999. – 50 с.
5. Володін С.А. Програма створення науково методологічної бази інноваційного розвитку аграрної науки/ С.А. Володін// Агроінком. – 2006. – № 2. – С. 43–46.
6. Володін С.А. Інноваційний провайдинг на наукоємному аграрному ринку: теоретико-методологічні аспекти / С.А. Володін // Економіка АПК. – 2006. – № 8 (142). – С. 9–20.
7. Зіновчук В.В. Кооперативна ідея в сільському господарстві України і США: монографія / В.В. Зіновчук.– [2-ге вид., доп. і перероб.]. – К.: Логос, 1996. – 224 с.
8. Зіновчук В.В. Місце і роль кооперативів в агробізнесі країн Європейського Союзу / В.В. Зіновчук // Економіка АПК. – 2000. – № 2. – С.80–86.
9. Крисальний О.В. Теоретико-методологічні основи розвитку інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві / О.В. Крисальний // Основні напрями високоефективного розвитку пореформеного агропромислового виробництва в Україні на інноваційній основі. – К.: ІАЕ УААН, 2002. – С. 178–182.
10. Кропивко М.Ф. Методичний підхід до формування організаційно-економічного механізму державної підтримки розвитку сільського господарства/ М.Ф. Кропивко // Економіка. – 2006. – № 11. – С. 13–18.
11. Лапко О. Інновації як предмет економічного дослідження / О. Лапко // Вісн. Укр. акад. держ. управління при Президентові України. – 1999. – № 4. – С. 186–190.
12. Музика П.М. Основні форми та методи розвитку інноваційного підприємництва: [інноваційне підприємство в галузі сільського господарства в Україні] / П.М. Музика // Економіка АПК. – 2001. – № 2. – С. 87–90.
13. Новая технология и организационные структуры: сокр. пер. с англ./под ред. Й. Пиннингса и А. Бьюитандама. – М.: Экономика, 1990. – 269 с.
14. Онищенко О. Сільський розвиток: основи методології та організації/ О. Онищенко, В. Юрчишин // Економіка України. – 2006. – № 10. – С. 4–13.
15. Саблук П.Т. Стратегічні напрями аграрної реформи – перехід на інноваційну модель розвитку // Економіка АПК. – 2002. – № 6. – С. 3–14.
16. Саблук П.Т. Структурно інноваційні зрушення в аграрному секторі України як фактор його соціально економічного зростання / П.Т.Саблук // Економіка АПК. – 2004. – № 6. – С. 3–8.
17. Садиков М.А. Інноваційна діяльність та її сутність у сфері АПК / М.А. Садиков // Економіка АПК. – 2002. – № 1. – С. 63–66.

-
-
18. Сільськогосподарська кооперація: Суть та проблеми розвитку в Україні / П.Т. Саблук, В.П. Ситник, М.Й. Малік [та ін.]; за ред. М.Й. Маліка. – К.: ІАЕ УААН, 1999. – 166 с.
  19. Lowe P. Policy for Small Business Support in Rural Areas: A Critical Assessment of the Proposals for the Small Business Service / P. Lowe and H.Talbot // *Regional Studies*. – 2000. – Jul.34, No. 5.
  20. Lutalo R. Controlling ticks and influencing policy / R. Lutalo and W.Critchley // *LEISA. Magazine on Low External Input and Sustainable Agriculture*. – 2006. – sep.
  21. Petrick M. The Role of Agriculture in Central and Eastern European Rural Development: Engine of Change or Social Buffer / M.Petrick, P.Weingarten. Leibniz: IAMO, 2004.
  22. Richardson, R. Advanced communications and employment creation in rural and peripheral regions: a case study of the Highlands and Islands of Scotland / R. Richardson and A. E.Gillespie // *The Annals of Regional Science*. 2004. – No 30.
-
-